

SZÉCSI József

vallásfilozófus

„Itt az óra, hogy fölébredjünk álmunkból!”¹

Római levél 13,11

I.

A magyarországi közéletben jelenleg az „üsd-vágd nem apád, színes-zenés nyugatnémet sportfilm egy munkásboksoló életéből” c. néha szórakoztató, néha fölösleges történetet vetítik éjjel és nappal. A nézők ülnek a színházban és vannak bizonyos szereplők, akik a színpadra kerülnek és jól vagy éppen nagyon rosszul játszanak. A közönség nemigen érti, hogy miről van szó, de ez általában - különböző okokból - a színpadon lévőköt egyáltalán nem zavarja.

Egy nép tragédiájára emlékezni felelősségteljes dolog. A zsidóság XX. századi genocidiuma összehasonlítva más népek kataklizmáival bizony kilóg a sorból, de nem akarja azt mondani, hogy mások genocídiumai, népi tragédiái csak a „még futottak” kategóriájába tartoznak. Konkrét tapasztalatom az, járva az országot és beszélve nagyon sok honfitárunkkal, hogy egész egyszerűen nem értik ezt az állandó „zsidóság körüli” kérdéskört. Nem tudják, hogy minek kell erről annyit beszélni és már megint miért ezzel van közéleti baj? Nem azért, mert született antiszemita vagy félfasiszták, hanem, mert nem értik.

Meg kellene barátkozni egy hozzáállással, mégpedig azzal, hogy lehet, hogy a másik rosszul gondolkodik, lehet, hogy buta, lehet, hogy rossz szándékú, lehet, hogy ilyen vagy olyan, de ez egy létező valóság. Azzal, hogy elítélünk valamit, azzal, hogy elhatárolódunk valamitől a kérdést nem oldottuk meg, jóllehet erre szükség van.

A Szabadság-téri szobor kérdése nem került le a napirendről. A magyarországi Egyesült Államok külképviselete szorgalmazta a kormányzat és a tiltakozók párbeszédét. Én is. Sokan arról beszélnek, hogy a kormányzat zseniális húzásáról van szó, a Jobbik párt alól kívánta ezzel kihúzni a szőnyeget. Heisler András, a Mazsihisz elnöke a Keresztény-Zsidó Társaság ez évi márciusi elnökségi ülésén – melyen az akkor még le nem mondott Zoltai Gusztáv ügyvezető igazgató is vendégként jelen volt - arra tett javaslatot, hogy a Keresztény-Zsidó Társaság foglalkozzon Gábrriel arkangyal teológiai képzetével, amiért én akkor nem lelkesedtem, és elutasítottam, ti. hogy egy újabb almát gurítsunk be a közéletbe. Dávid Katalin írt egy levelet Orbán

¹ Az előadás elhangzott a „A Magyar Holokausztól a Párbeszédig” c. konferencián 2014. jún. 6-án Budapesten, a VI. Hetednap Adventista Egyház Templomában.

Viktornak. A miniszterelnök válaszlevelét olvasva arra gondoltam, hogy a művészettörténész többek között talán művészeti kérdéseket vetett fel. A levelet senki sem ismeri. Az emlékmű ellen folytatódott a tiltakozás, végül többek között igazoltatták Mécs Imrét, az 56-os halálraítéltet – mert nyilván nem ismerték - és elvezették a rendőrök. Heisler úr azt mondta, hogy majd kikerüljük és megvárjuk, amíg az emlékmű a szoborparkba kerül. A baloldali pártok általában folyamatosan napirenden tartották eddig a kérdést, de pl. az ún. konzervatív politikai irányt követő EMIH, lubavicsi irányzat nemigen foglalkozott az ügygel, legalábbis nem olyan harcoló módon, mint a Mazsihisz. Egyébiránt tudott tény, hogy nemcsak a jobboldali, hanem a baloldali pártokban is jócskán található nem éppen filozemita beállítottság.

És bármennyire is kárhoztatható, de a lakosság többségét ez az egész egyszerűen nem érdekli, és nem árt azon gondolkodni, hogy egy problémakört, amit egy jelentős lakossági arány nem ért, vagy máshogy lát, ezzel hogyan lehet párbeszédet kezdeni, hogyan lehet azt alakítani, formálni, mert jelenleg egy kommunikációs szakadék van.

A választások utolsó óráiban arról hallottunk, hogy a Jobbik a cigányokat kitelepítené Szibériába. Paks és az orosz szerződés jelentős kérdéscsomagot hozott az országnak, de a cukorka a vacsora végére maradt: Putyin elfoglalta a Krim félszigetet, betört Ukrajnába, és ajánlgatták Ukrajna felosztását, így egy kicsit Magyarországnak is. A Jobbik jelezte is, hogy vissza kellene térnie egy területnek az anyaországba, amit a kárpátaljai egyházak vezetői helyből visszautasítottak. Autonómia törekvésekkel azonban egyetért az ország vezetése, ezzel pedig Kijev nem ért egyet. Gáz van! Persze volt már korábban is erről szó. Néhány éve a Szent István Bazilikában Hiláron püspök, aki ma az orosz ortodox egyház külügyminisztere írt egy Máté Passiót, és azt ott előadta a Nemzeti Énekkar, mely koncerten ott voltak az orosz gázcégek és természetesen a magyar egyházi vezetők. A zeneművet korábban a Vatikánban is eljátszották már a most szentté avatott II. János Pálnak. A mű zeneileg nem jelentős, de egyházi és globálpolitikai vonatkozásai már akkor ígéretesek voltak. Miután Putyin elnök helyesen az orosz nép lelkének tartja az orosz ortodox egyházat, így elrepült nem olyan régen Hiláron Kijevbe is, de nem engedték be. Mindenesetre mivel van gáz „valahol Oroszországban”, azzal kell fűtenünk és egy kis orosz paksi fűtőanyaggal. Igen lehet orosz sub rosa kapcsolat a Jobbikban is, legalábbis a médiák ezt sugallják, sőt Teheránról és Isztanbulról is szeretnek beszélni. Ez a kis kitekintés talán elgondolkoztathat bennünket, hogy a politikai szféra zegét-zugát nemigen ismerjük, és minduntalan átvernek bennünket. – Most ér véget, a mai napon, egy Ortodox-Katolikus Fórum nevű konferencia, melyet Minszkben tartottak, melyen Erdő Péter bíboros is részt vett. A konferencia nem teológiai kérdésekről tárgyalt, hanem az emberiséget érintő fontos problémákat tűztek napirendre. Az ülésen felszólalt Hiláron,

volokolamszki metropolita, a Moszkvai Patriarkátus külügyi osztályának elnöke is. Talán a régiek közül emlékeznek még Alexandr Alfredovics Bek, A volokalamszki országút c. könyvére, mely kötet magyar kiadásának fülszövege így kezdődik: „Bek teljes képet nyújt a szovjet ember, a szovjet katona gondolkodásáról, lelkületéről, a szocializmust építő nagy kollektívához tartozásáról, valamint az ebből fakadó nagy erkölcsi öntudatról, mely bármely támadó ellenség feletti legelső, legfontosabb tényezője.”

A Vatikán és a keleti egyházak viszonya VI.Pál óta rendeződni látszott a bocsánatkéréssel, az egyházjogilag létre sem jött 1054-es egyházszakadás ügyében. A Szentszék sikertelenül próbálkozott pl. Moszkvával, és ebbe a római-moszkvai párbeszédbe bekapcsolódott Pannonhalma is, de ez se sikerült. Semjén Zsoltnak viszont igen. A Szent István Bazilika előtti téren Szent István királyunkat szentjei közé fogadta az orosz ortodox egyház. A nikaiai zsinatot Nagy Konstantin császár hívta össze és a kb. 300 zsinati atya 2 fő kivételével megszavazta a Szentháromság dogmáját. Azóta valljuk a Trinitas hittételét. Az átkosban a Hazafias Népfront hívta össze a különböző felekezetek kis és nagyobb vezetőit. 1991 óta a Keresztény-Zsidó Társaság elnökségi ülésin próbáljuk meg összegyűjteni őket, de hol jönnek, hol nem. Ha azonban meghívjuk a nagykövet urat, az államtitkár urat, a miniszter urat, akkor jönnek. Azt hiszem, erre mondják azt udvariasan, hogy „kutyából nem lesz szalonna”!

Rendezett március 19-20-án az Unesco és az Egyházügyi Államtitkárság, tehát a magyar állam Tihanyban egy „Nostra aetate” konferenciát, nemrégiben a Katolikus Püspöki Kar is, ami szakmailag nyilván jobb volt, mint a tihanyi, ahol is a semmitmondó protokolláris bevezetők után kiküldték a médiákat, hogy csak a megjelent, egymással mindenben egyetértők hallgassák meg egymásnak igazából nem sokat érő óvatos megnyilatkozásait. A keresztény-zsidó párbeszédnek szerveztek jeles alkalmakat az egyházak vezetőinek részvételével nemrégiben Szegeden, és most Budapesten is az ún. Párbeszéd házában. A „Nostra aetate” zsinati dokumentum kapcsán érdemes lenne megjegyezni azt, hogy valóban korszakalkotó volt. Legszívesebben hozzákapcsolnám az Újszövetség irataihoz. Mégis a II.Vatikáni Zsinat óta már eltelt egy-két év. Tragédia, hogy csak most esik le a tantusz és csak most kezdjük éltetni ezt a dokumentumot. Még inkább elkeserítő az, hogy a „Nostra aetate” kezdetű irathoz képest, azóta nagyon sok, ennél sokkal jobb irat jelent meg már a Szentszék részéről. Miért nem azokkal foglalkoznak? Lehet, hogy 50 év múlva erre is sorra kerül majd, szerencsére azt már nem fogjuk megérni, ti. akkor már nem fogjuk kritizálni és minket pedig nem fognak, azért ha hallgatólagosan is, de elmarasztalni...

A Páva utcai holocaust intézet, és a Veritas intézet megállapodást kötött, mely nemrég felbontásra került, mert Haraszi György kuratóriumi elnököt átverték,

de közben még Haraszi György professzort a Mazsihisz kérésére megfosztották néhány Országos Rabbiképző-Zsidó Egyetem-i titulusától úgy, hogy erről Haraszi György önként lemondott. Ezeket az eseményeket egyébiránt már nem követi az a közvélemény sem, amely eddig ezen eseménysorokat figyelte.

A magam részéről fontosnak tartanám, hogy felelősen gondoljunk arra, hogy egyrészt kövessük és kiálljunk az igazság mellett, ugyanakkor ne felejtjük el, hogy nem lehet egyetemi előadást tartani első elemista kisgyerekeknek. Másrészt figyelni kell arra, hogy térségünkben átrendeződés megy végbe, más lesz a helyzet az északi tengertől Boszniáig, mint volt. A belpolitikai mozgások sok külpolitikai játékot takarhatnak és fognak takarni. Kis ország vagyunk, és sohasem leszünk függetlenek a volt és lelendő kis és nagy tigrisek álmaitól.

II.

Megérthető-e a holokauszt? Egyáltalán értelmezhető-e? Racionális vagy irracionális eseménysor? Ha genocídium, ha népirtás mennyiben kapcsolódik más hasonló tragédiákhoz? Össze lehet-e hasonlítani a holokausztot más népirtásokkal vagy sem? Azt gondolom, hogy igen. Sőt össze is kell, ti. csak akkor lehet megállapítani különbözőségét más tragédiáktól. Két kurzuson is részt vettem Jeruzsálemben a Jad Vasem intézetben, ahol szilárd álláspont volt az, hogy a holokauszt nem összehasonlítható semmilyen más tragédiával, mert ez teljesen más. Az igaz, hogy más, de az, hogy más csak onnét lehet tudni, hogy tudom, hogy mitől más. Másrészt amennyiben saját népem, saját köröm tragédiáit megfelelő módon érzékelem, emlékét ápolom és a jövő igazabb képén munkálkodunk, akkor a másikat is be tudom szervesíteni a gondolkodásomba. Éjjel nappal hallok olyan álláspontot, hogy a zsidók állandóan siránkoznak, évtizedek óta a holokauszton, zárjuk már ezt le és éljünk békeességben, etc. Meg kellene tanulni a másik fejével is gondolkodni. Ebben az ún. keresztény-zsidó párbeszédben 25 éves praxisunkban állandó és non-stop tapasztalat az, hogy kétmalomba örlünk, mások a kérdéseink, mások a problémáink és nem tudunk behelyezkedni a másik problémavilágába. Keresztény részről a kérdés a zsidók felé az, hogy miért nem fogadják el Jézust messiásnak? Zsidó részről azt kérdezik, hogy mikor lesz már vége a parlamenti politikai antiszemitizmusnak, a nyílt zsidóellenes uszításoknak? Egy valamit világosan tudni kell! Senki nem érdekel a teológiai addig, amíg az ember és ember közti kapcsolatok létminimuma nem létezik!

A budapesti Holokauszt-Múzeum külön foglalkozik más genocídiumokkal is, így pl. a örmény népirtással, a cigányholokauszttal vagy Sztálin és Pol-Pot gyalázatával. Azt hiszem, hogy ez a helyes hozzáállás és így válik érthetővé az érthetetlen vészidőszak is. A magyar zsidóság tragédiája az első világháború után kezdődött Trianonnal, mely egy feldolgozhatatlan csapása volt

Magyarországnak. Ezután jött a kommün, a Tanácsköztársaság vérengzése, élükön a zsidó származású Lenin-fiúkkal, akik a zsidósághoz annyi azonosságot mutattak, mint Szálasi Ferenc az örmény katolikus egyházhoz. Ez a jelenség viszont megágyazott a Prohászka Ottokár által előénekelt numerus claususnak, majd sorjázott a három zsidótörvény a századnyi zsidórendelkezéssel. Volt előholokauszt Kámenyec-Podolszkban, és volt egy nő, ahogy később mondták az egyetlen férfi a magyar parlamentben: Slachta Margit, aki elment Kámenyec-Podolszkba és tett a vérengzés leállításáért és mellesleg akkoriban a szlovák zsidók deportálását is ő akadályozta meg a Szentszéken keresztül. A vidéki zsidóságot kegyetlen gyorsasággal deportálták és kiküldték megsemmisítésre, majdnem teljes sikerrel. Igen ez egy norma-túlteljesítés volt. Egyházi részről voltak komoly mentések, de nem volt kiállítás az egyházak, mint szervezetek részéről. A Szentszék viszont – nemcsak Magyarországon – hanem pl. Szlovákiában ütőképesen dolgozott.

Aztán jött a felszabadulás, összekötve a szabadfeldúlással. A zsidóságnak, a pesti gettónak ez felszabadulás volt, de a 400-800 ezer magyar megerőszkolt nőnek, sokukat vadállati módon lemészároltak, nekik nem, hanem halál. A magyar zsidóság jelentős része a II. világháború után az új rezsim mellé állt, mert a korábbi nevében keresztény állam, nem megvédte, hanem halálba küldte őket. Tudjuk azt is, ha egy zsidó se lett volna Magyarországon, kommunizmus akkor is lett volna, csak másokkal, itt viszont voltak kéznél felhasználható emberek.

Ha holokausztról akarunk beszélni nemzsidóknak, akkor beszélni kell egyrészt a zsidóság törtéteiről, vallásáról, kultúrájáról, másrészt beszélni kell a világ és saját népünk nagy katasztrófáiról, történelmi könnyeiről és ebben az összefüggésben soha senkinek nem lesz probléma elfogadni a másik tragédiáját. Vagyis nevelni és oktatni kell. Ezt nem lehet megúszni vezércikkekkel, pártvezetők kampányfelhívásaival még akkor sem, ha azok igazak vagy éppen ténylegesen szükségesek. Úgy kell elmondani másoknak közlendőnket, hogy ezt fel tudja fogni, fel tudja dolgozni, be tudja fogadni. Aki nem tud arabul, annak hiába tartunk arab nyelvű konferenciákat!

A vallásközi párbeszéd a II.világháború után indult el Európában. Egy eszmélkedés azért, hogy a kereszténység egy olyan teológiát alkosson meg, amely nem antiszemita, ti. 2000 éven át az volt. Ezzel megágyazott a holokausztnak, német részen különösen Luther Márton antiszemitizmusa egészen Hitler gondolkodásáig. Jelentős munkát végeztek holland, német vagy angliai keresztények a vallásközi párbeszéd területén. Dogmatikai különbözőségben és ellentétben ugyan ott vagyunk azonban zsidó és keresztény részen, mint 2000 évvel ezelőtt. Néhány évtizede a problémakört jelentősen színezi a Közel-Keleti konfliktus izraeli-zsidó-arab-palesztin részről. Jelentősé

vált az iszlám Európában, az Egyesült Államok afganisztáni és iraki háborúja majd, a szeptember 11-i terrortámadás, az arab tavasz, mind-mind új, nemkívánatos elemekkel gazdagították a zsidó-keresztény, illetve általában a vallásközi párbeszédet. A 2000 éves teológiai antijudaizmust, a keresztény antiszemitizmust fel le lehetne számolni légüres térben, de ilyen nincs. Van új vallási-politikai antiszemitizmus, így a speciálisan magyar jelenség, ti. hogy Jézus sumér-pártus-magyar, édesanyja pártus-hercegnő volt, a lényeg az, hogy nem zsidó, illetve a holokauszttagadás. Izrael állama napi politikájának bírálata is sokan antiszemitizmusnak mondják, holott egy állam napi politikájának bírálata egy természetes valami. Ezzel szemben az is tény, hogy más valamit zsidóként Izraelben megélni és politikailag bírálni, min 3000 km-rel távolabb bizonyos információk ismeretében állást foglalni.

Magyarországon 1991-ben, a Keresztény-Zsidó Társaságban hozzákezdünk egy rendszeres tevékenységhez, havi szinten Budapesten és szerte országban különböző rendezvényeken foglalkozni a vallásközi párbeszédrel, elsődlegesen a keresztény-zsidó viszonylatokkal. Az alapötlet az volt és maradt, hogy katalizátorként elhíntük a magot és lassan másnak is köze lesz hozzá. Így lett. Egyre többen, különböző vallásközi alkalmakat hoznak létre egészen odáig, hogy ebbe a hivatalos egyházi, sőt állami szféra is bekapcsolódott, természetesen mindegyik a maga sajátos szempontjaival. A történetnek még csak a kezdetén vagyunk.

Tolsztoj Feltámadás c. regényének végén ezt írta: „Keressétek a Mennyek Országát és az Úr igazságát, és a többi önként megadatik néktek! Mi pedig a többit keressük, nyilvánvaló, hogy nem találjuk.”

Az Újszövetség római levelének egyik mondata arra buzdít, hogy ébredjünk föl! Mi úgy tartjuk, hogy életünk egyszeri jelenség, nem tudunk várni a holnapra! Mindenki tegye azt, ami Istentől kapott igaz küldetése és ne törődjön azzal, hogy ki mit mond! Sem a világ nem lesz más, sem – remélhetően – mi sem!